

De nutriëntenkringloop in vochtig bos

Emiel Brouwer

≡ provincie
Gelderland

Provincie Noord-Brabant

Vochtige bossen: niet droog, niet nat

- Niet te droog: in de winter grondwaterstanden tot aan of dicht bij maaiveld → geen oppervlakkige verzuring
- Niet te nat: in de zomer iets wegzakkende grondwaterstanden → doorluchting wortelzone

Vochtige bossen: veel varianten

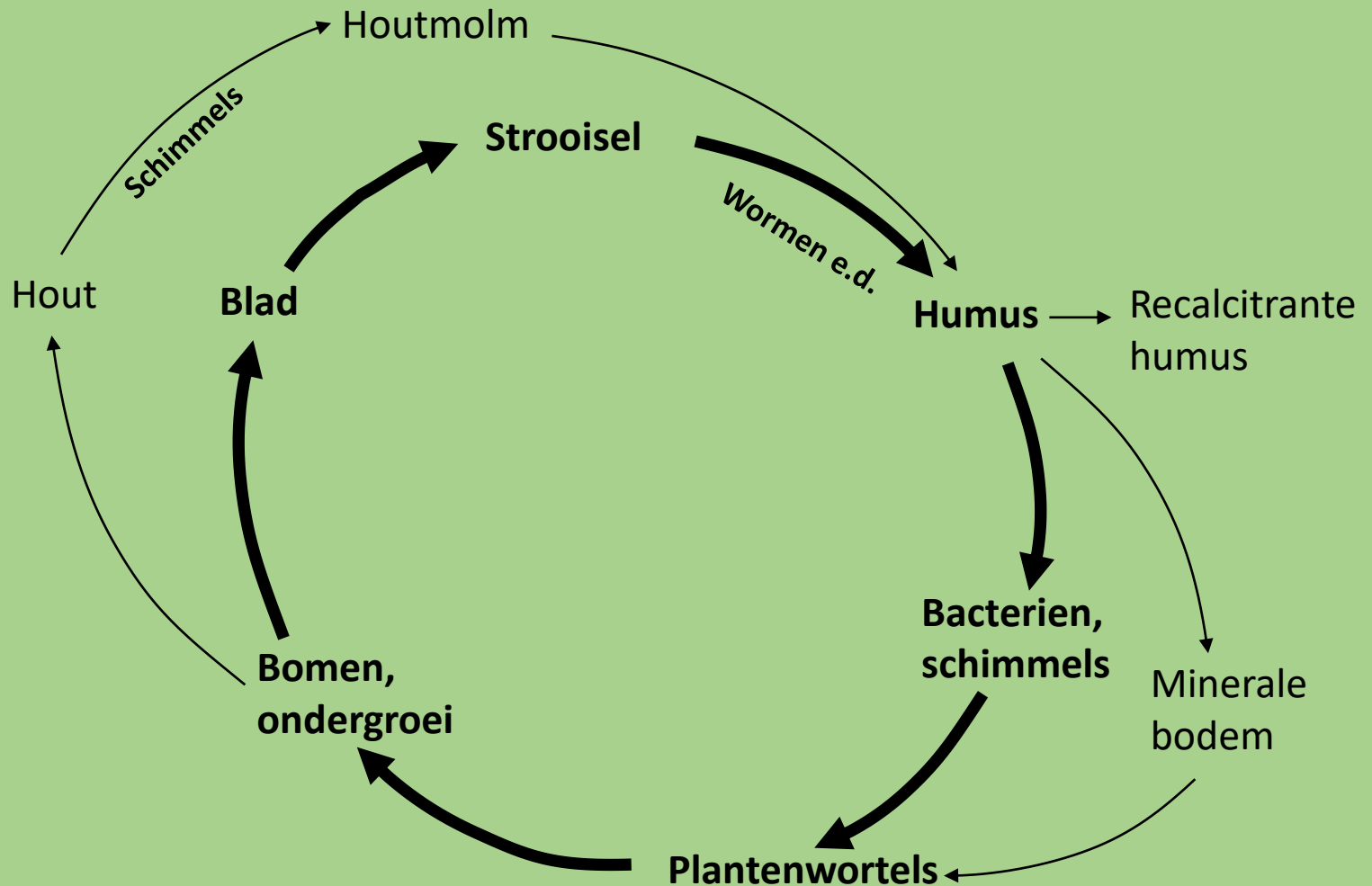
- Zuur: vochtig eiken-berkenbos
- **Zwak zuur – neutraal: eiken-haagbeukenbos / vogelkers-essenbos**
- Basisch: kalkrijk eiken-haagbeukenbos

Vochtige bossen: de gulden middenweg

		Zachthout- ooibos	Hardhout- ooibos	Essen- lepenbos	Vochtig bos Leembos	Eiken- Beukenbos	Eiken- Berkenbos	Korstmos- dennenbos
Bomen	Wilg/populier							
	Es/lep/Haagbeuk/Linde							
	Eik							
	Beuk							
	Den/berk							
Ondergroei	Speenkruid/brandnetel							
	Geel nagelkruid/Look z. look							
	Heksenkruid/Aronskelk							
	Sleutelbloem/Heelkruid							
	Dalkruid/Eikvaren							
	Bosbes							
	(Korst-)mos							
Mycoflora	Inktzwammen							
	Franjehoeden							
	Vezelkoppen							
	Graslandpaddenstoelen							
	Amanieten							
	Russula's							
	Gordijnzwammen							
	Ridderzwammen							
Bodemfauna	Regenwormen							
Humus		Hydromull	mull	mull	mull(-moder)	moder	mor	geen
Bodemtype		Klei/ slibbig zand	Lichte zavel/ zand	Klei/zavel	Leem/lemig zand	Zwak lemig zand	Leemarm zand	Stuifzand
Buffering	Zuurgraad (pH)	pH > 7	pH > 6,5	pH > 6	pH 5-7	pH 4-5	pH 3,5-4,5	pH 4-4,5
	Basenverzadiging (%)	>98	>95	>95	50-95	30-60	20-50	30-50
Stikstof	Dominante vorm	Nitraat	Nitraat	Nitraat	Nitraat	Nitraat	Ammonium	Ammonium
	Zoutextract, µm/l	200-1000	150-300	200-400	100-300	50-200	50-200	10-50
Fosfor	Totaal-P (mmol/l)	10-30	8-12	10-15	5-10	4-8	2-5	1-3
	Olsen-P (mmol/l)	2-5	0,6-1,0	0,8-1,2	0,5-0,8	0,5-0,8	0,4-0,8	0,2-0,4
	Labeil-P (zoutextract, µm/l)	>10	>10	3-10	0-5	2-10	2-20	0-5

Bosbodem: gesloten nutriëntenkringloop

Alleen toegankelijk voor deelnemers

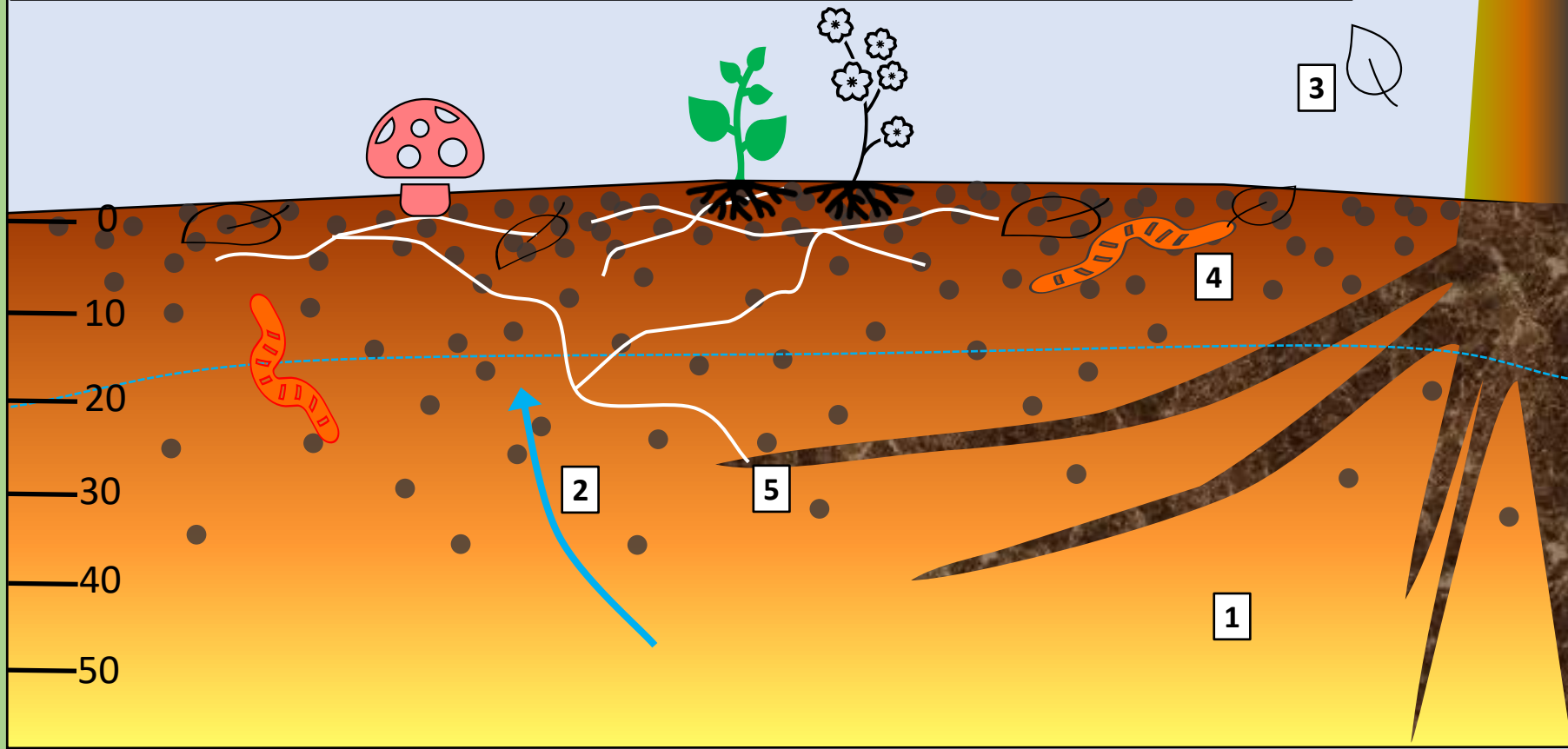

Standplaatscondities vochtig bos

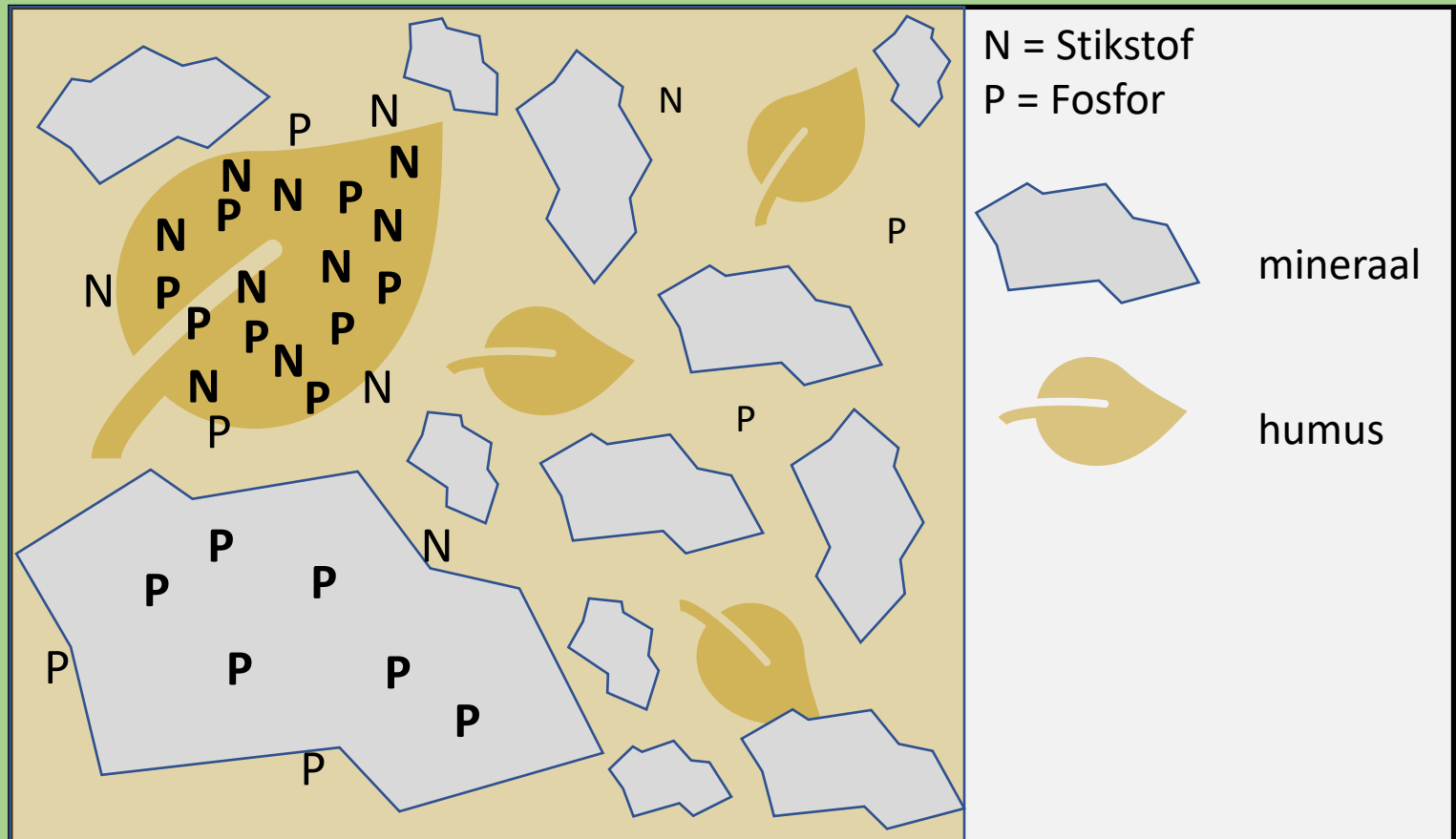
- Boomlaag: matig snel verterend, matig basenrijk strooisel
- Bodem: niet verzuurd, goede strooiselafbraak & menging
- Voedingsstoffen: Matige stikstofbeschikbaarheid. Fosfaat niet direct beschikbaar, planten beschikbare fractie vrij klein
- Hydrologie: in de winter water tot aan maaiveld, in de zomer wat dieper (0,5 -1 meter) wegzakkend
- Biologie: voedingsstoffen alleen beschikbaar binnen een netwerk van samenwerkende bacterien, schimmels, planten en dieren

1: Intact situatie

- 1 = Lemige bodem met veel ijzer en calcium -> buffering en fosfaatbinding
- 2 = Periodiek nat: buffering, fosfaatbinding (Fe, Ca); ook enige dénitrificatie
- 3 = Aanvoer matig afbreekbaar strooisel met voldoende basen (Ca, K, Mg,..)
- 4 = Bodemleven -> goede afbraak en menging -> vastlegging nutriënten -> niet direct beschikbaar
- 5 = Planten afhankelijk van bodemleven voor nutriënten -> soortenrijke levensgemeenschap

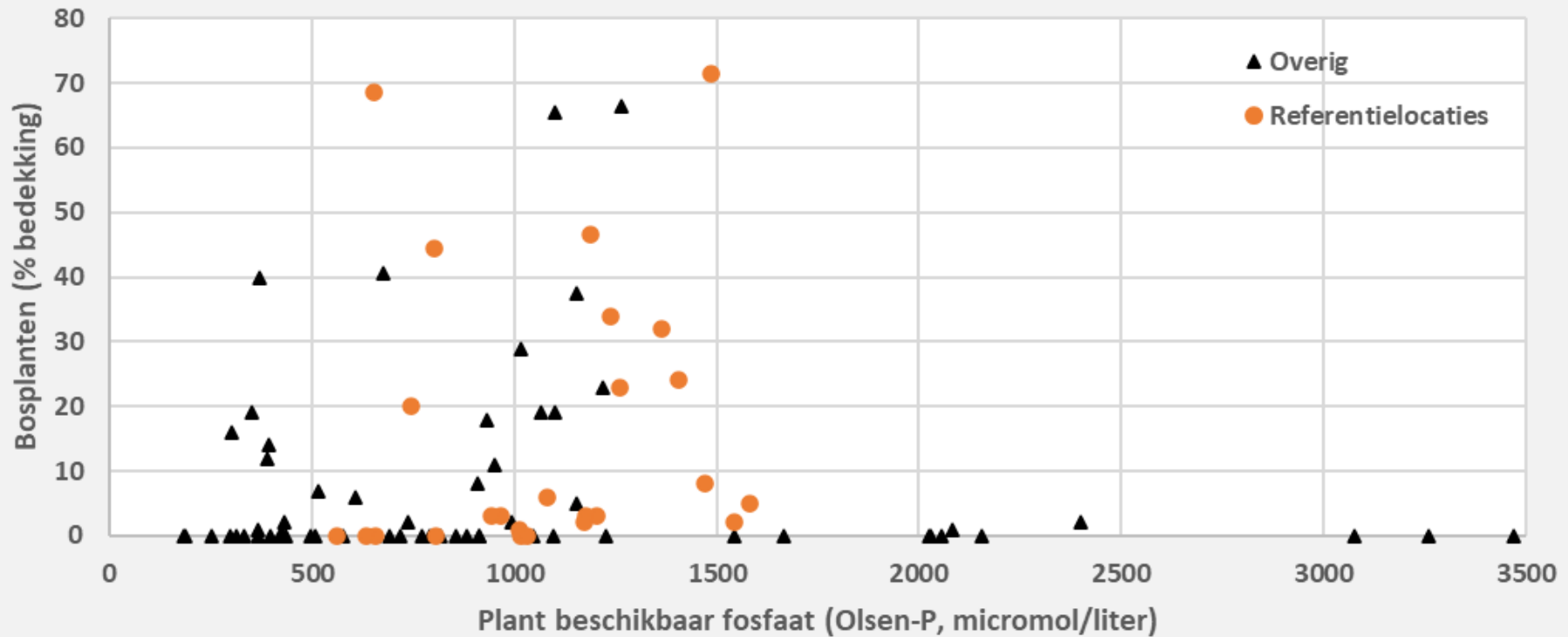
Voedselrijkdom bodem; 3 niveau's

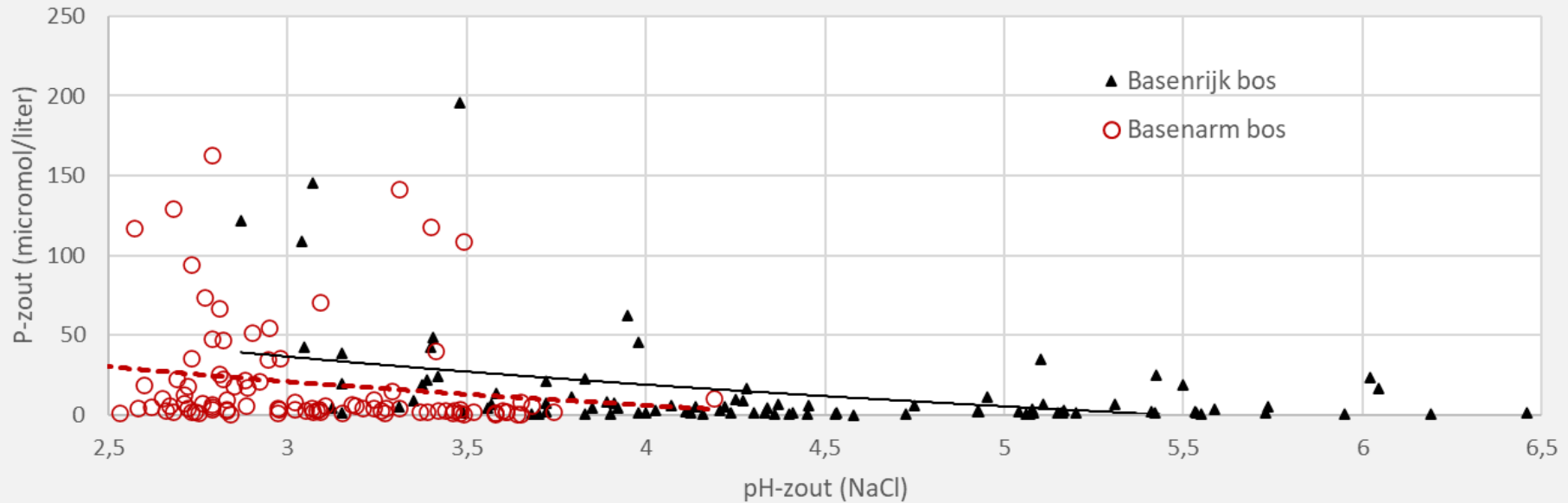
Voedselrijkdom; 3 niveau's

Fractie	Waar?	Relevant voor:
Totale voorraad	In mineralen & humus	Heide, hoogveen
Plant-beschikbaar	Gebonden aan metaalionen (Fe, Ca) en organisch materiaal	Graslanden
Makkelijk oplosbaar	Opgelost of kation-uitwisselings-complex	Akkers, bossen

2 Referentielocaties: bodem

2 Referentielocaties: bodem

Clavaria spec.
Smodebos, okt. 2021

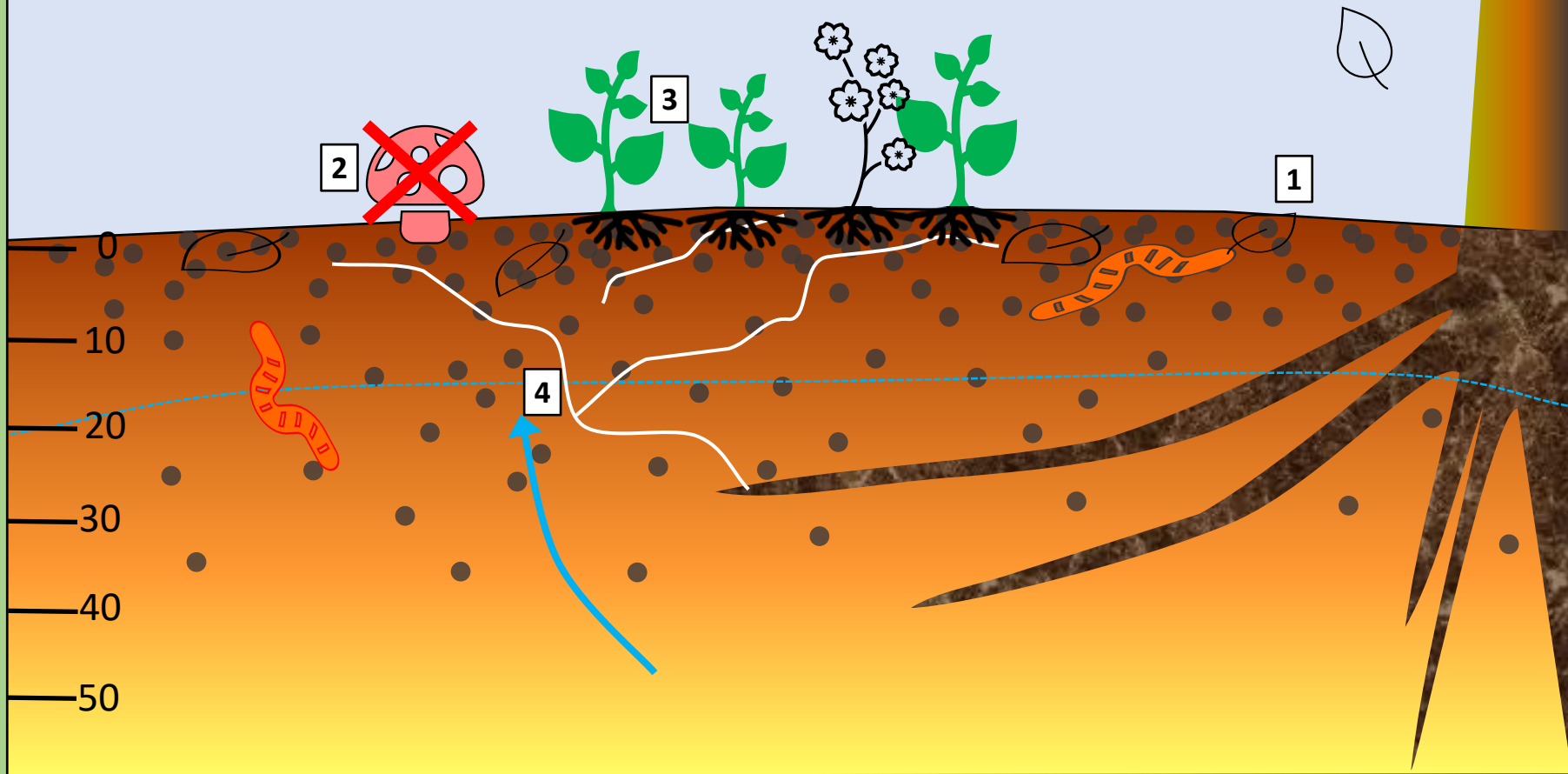
2: Stikstofdepositie

1 = Verandering kwaliteit strooisel

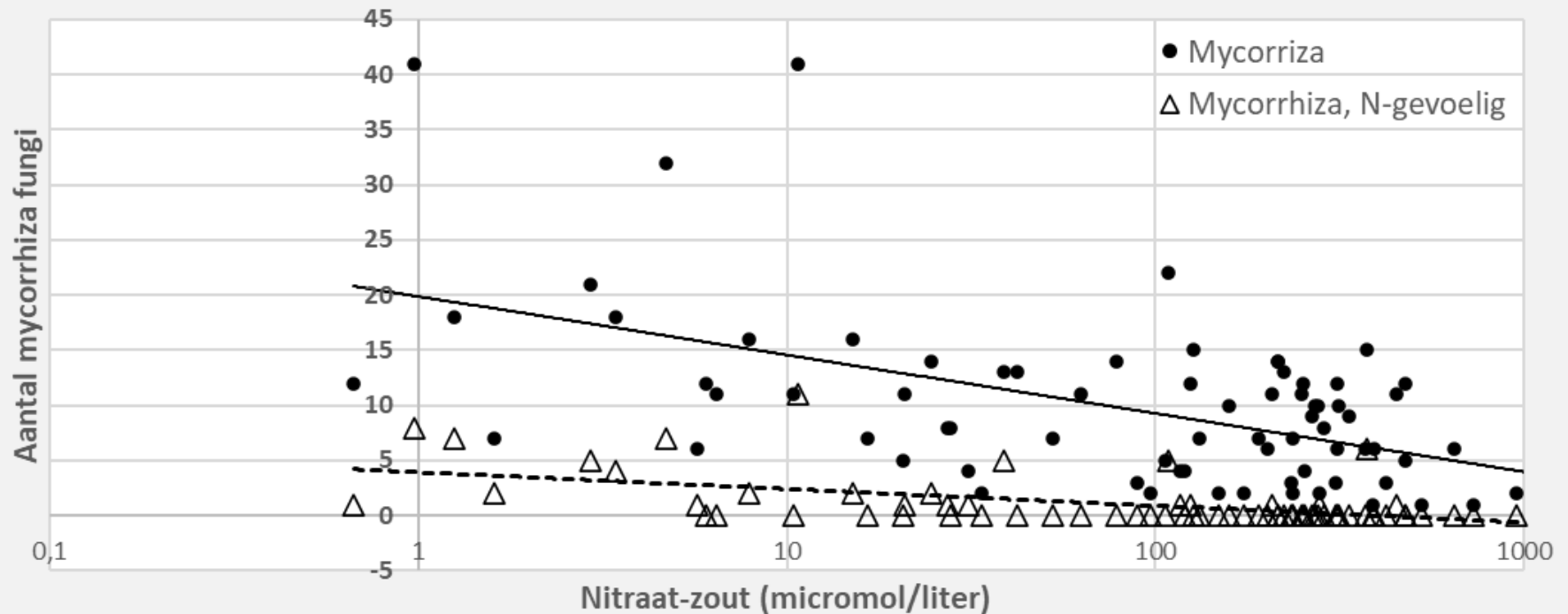
2 = Stikstof vrij beschikbaar (als nitraat) -> planten minder afhankelijk van bodemleven

3 = Snelgroeïende soorten winnen terrein

4 = Wijzigingen vegetatie beperkt door fosfaat- en lichtlimitatie

2 Referentielocaties: bodem

3: Stikstofdepositie + arm strooisel soorten

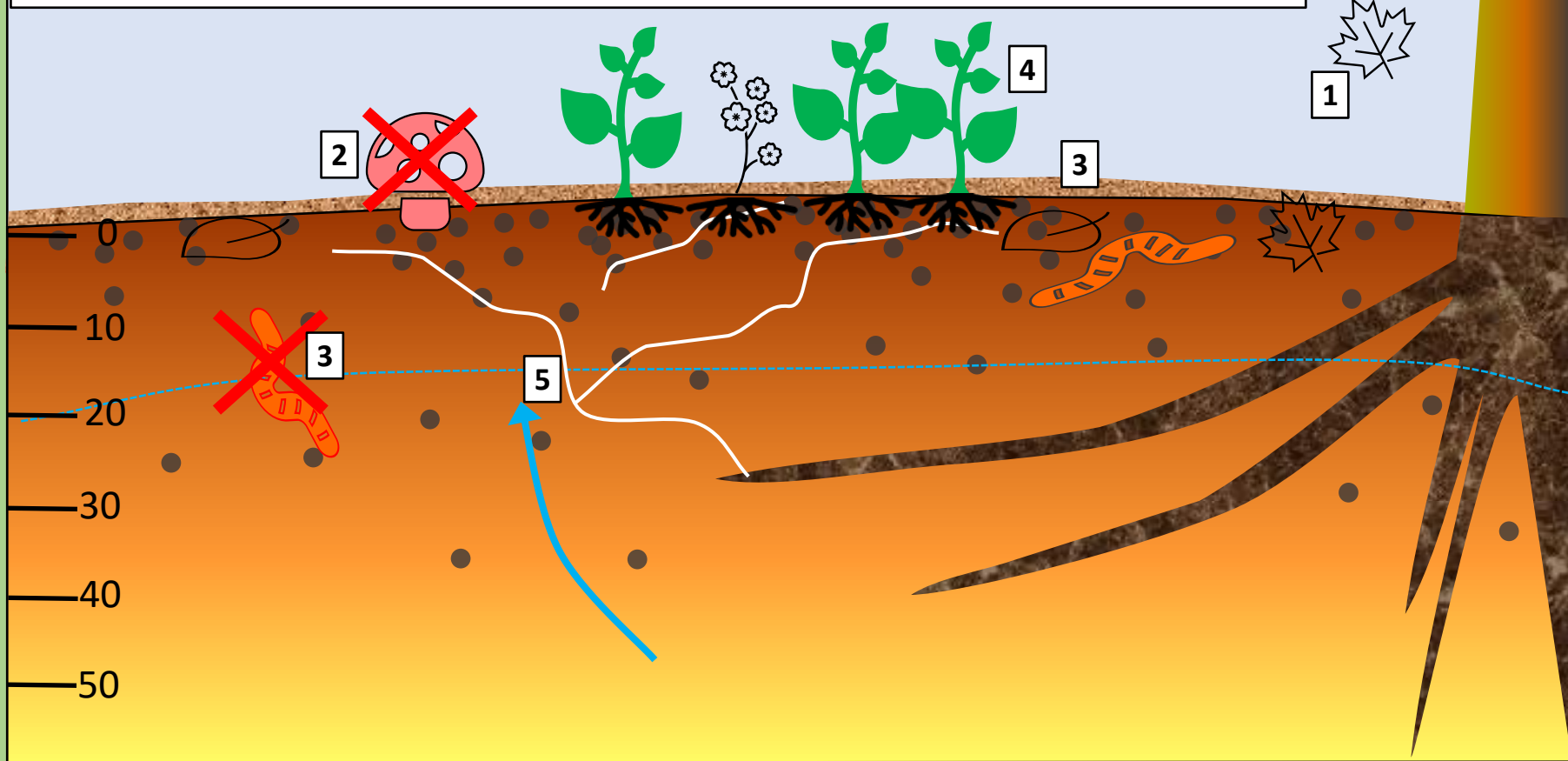
1 = Strooisel stikstofrijk en basenarm

2 = Stikstof vrij beschikbaar (als nitraat) -> planten minder afhankelijk van bodemleven

3 = Dunne, verzuurde, ruwe humuslaag -> minder bioturbatie, beginnende fosfaatmobilisatie

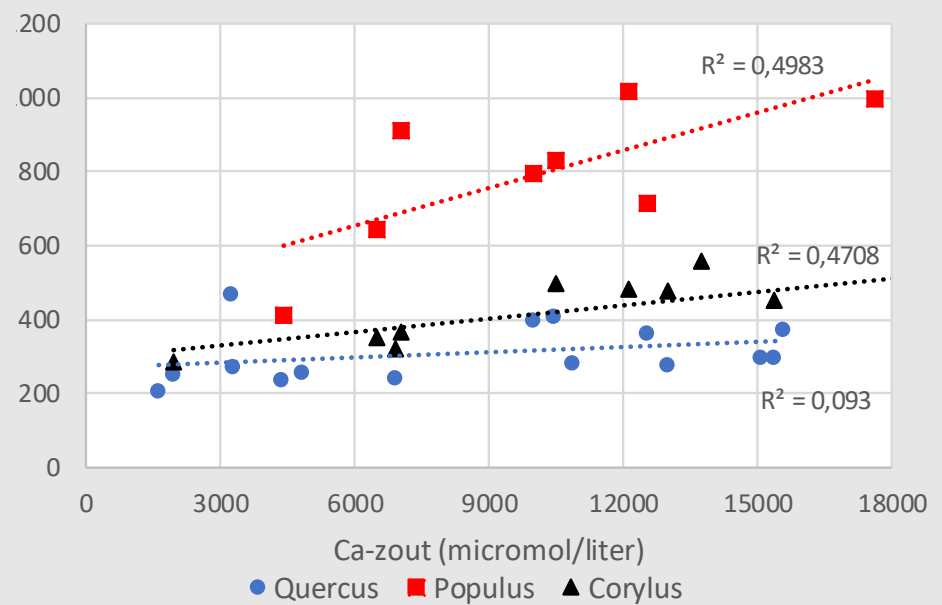
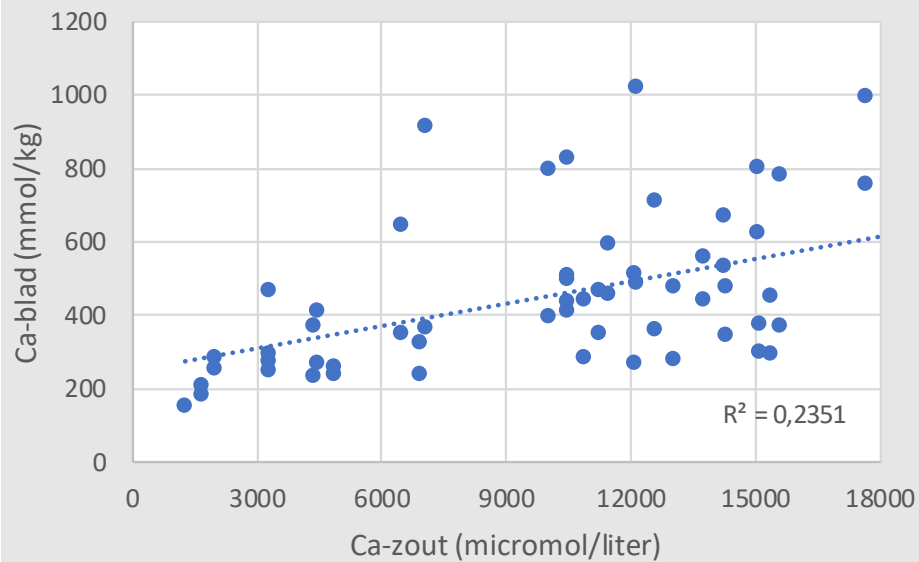
4 = Snelgroeiende soorten winnen terrein

5 = Wijzigingen vegetatie beperkt door fosfaat- en lichtlimitatie

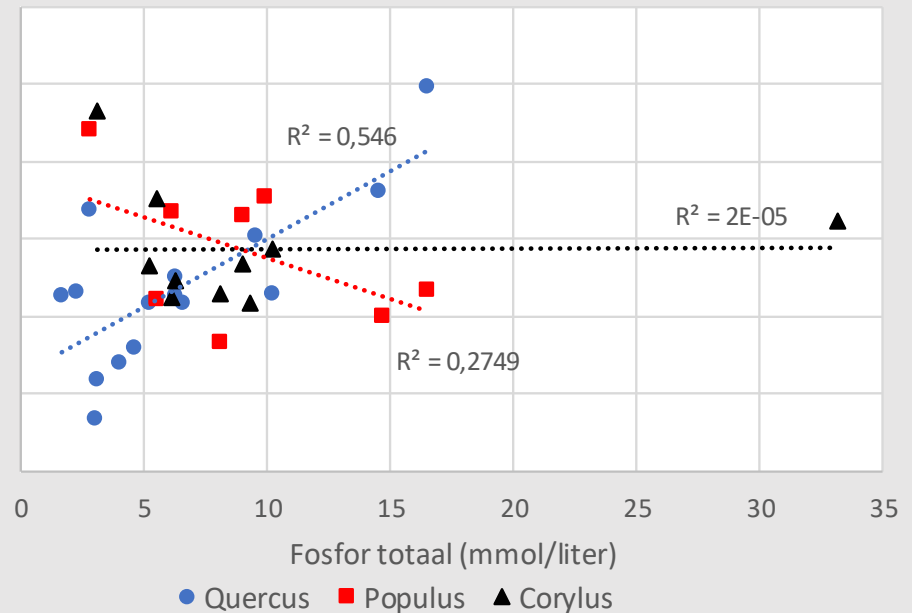
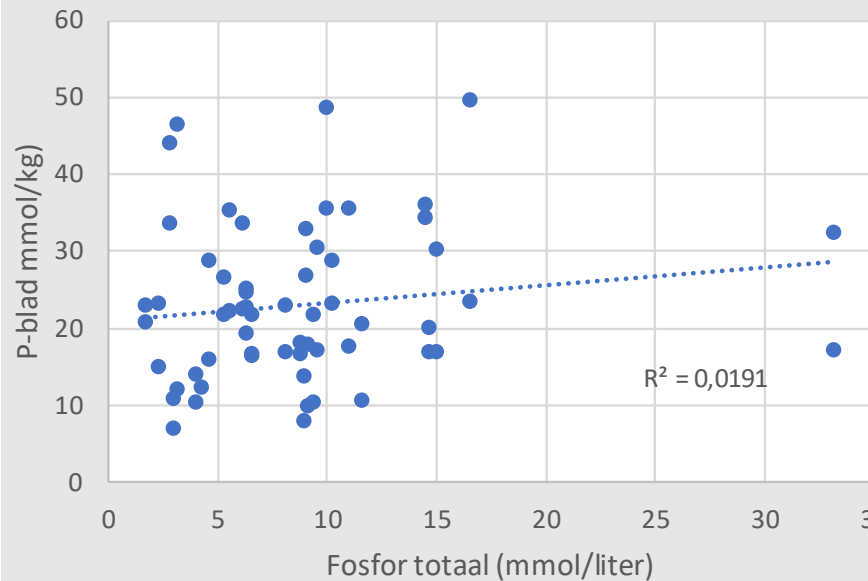

Samenstelling vers gevallen blad

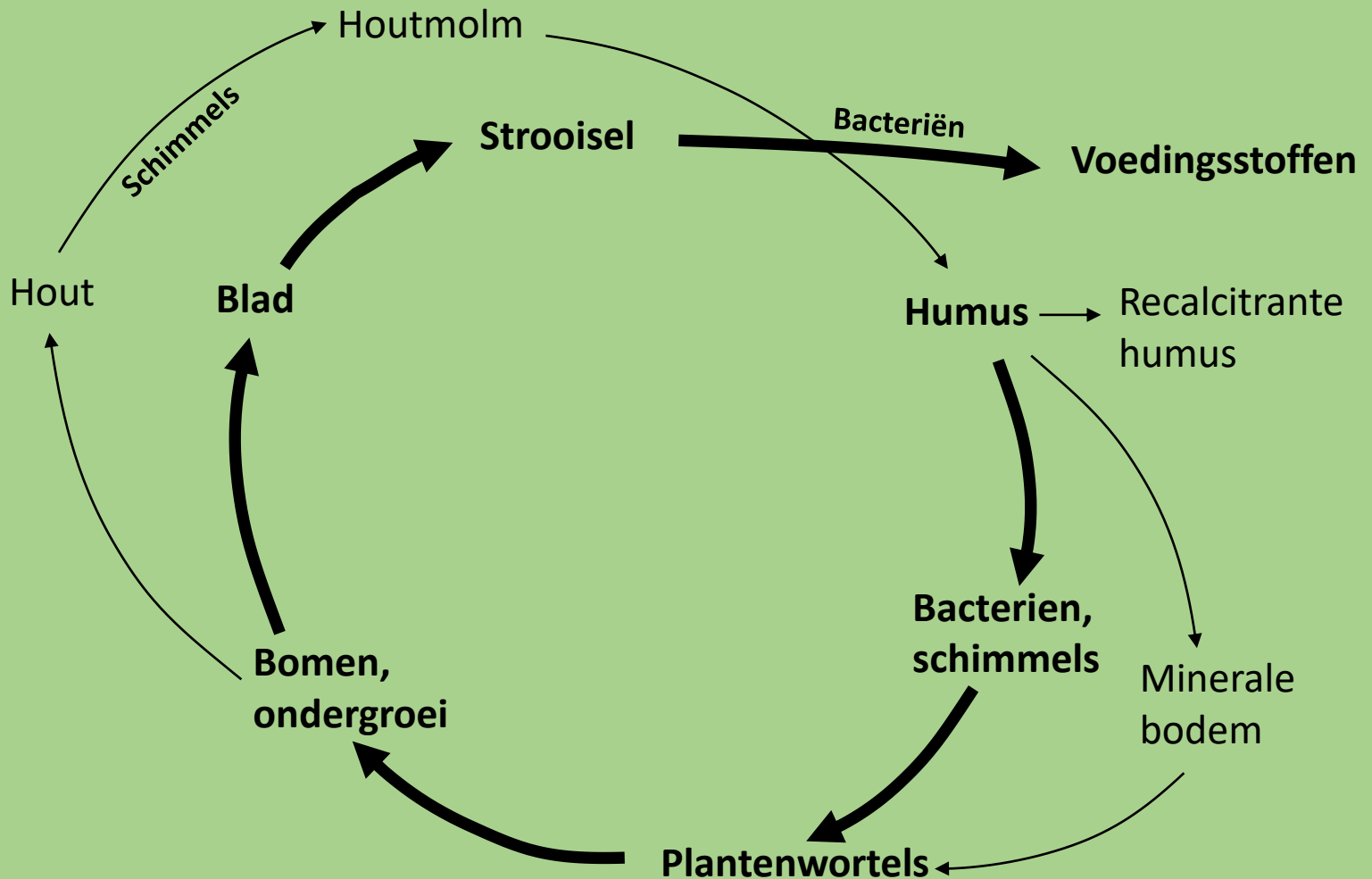
Boomsoort (aantal)	Groep	Gehalte aan macro-ionen in millimol/kg dw						Ratio's	
		Ca	Mg	K	S	P	N	(Ca+Mg)/P	(Ca+Mg)/N
Picea abies (1)	1	240	39	23	44	29	1307	9,8	0,21
Fagus sylvatica (2)	1	200	48	40	27	14	807	17,2	0,31
Quercus robur (14)	2	313	69	65	31	25	890	15,4	0,43
Corylus avellana (10)	2	420	102	102	37	29	970	18,2	0,54
Carpinus betulus (3)	2	322	85	63	32	17	935	23,5	0,43
Quercus rubra (1)	2	252	51	33	17	12	378	25,5	0,80
Betula spp. (4)	2	356	86	71	29	14	748	30,7	0,59
Fraxinus excelsior (6)	3	528	121	98	86	12	753	54,0	0,86
Prunus avium (1)	3	805	140	201	35	17	585	56,6	1,61
Salix alba (3)	4	723	153	80	174	38	1088	23,3	0,81
Populus x canadensis (8)	4	792	131	64	98	28	816	32,4	1,13
Alnus glutinosa (7)	x	414	83	53	41	20	1446	25,2	0,34
Basenarm strooisel	1	220	44	32	36	22	1057	13	0,26
Matig basenarm strooisel	2	332	78	67	29	19	784	23	0,56
Matig basenrijk strooisel	3	666	130	150	61	14	669	55	1,24
Basenrijk strooisel	4	757	142	72	136	33	952	28	0,97

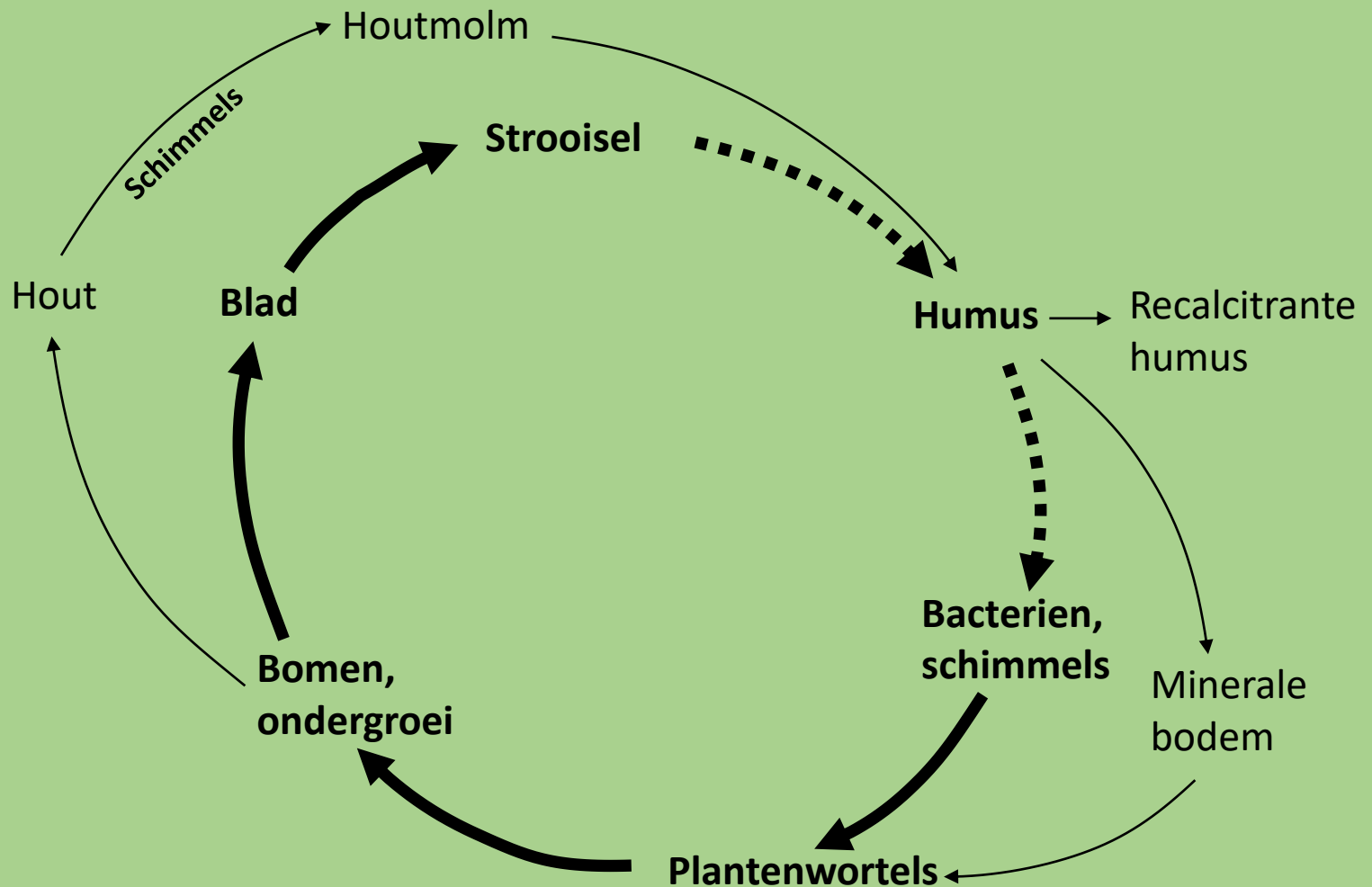
Bodemsamenstelling (X) versus afgevalen blad (Y)

Snel afbrekend blad: vrijkomen voedingsstoffen

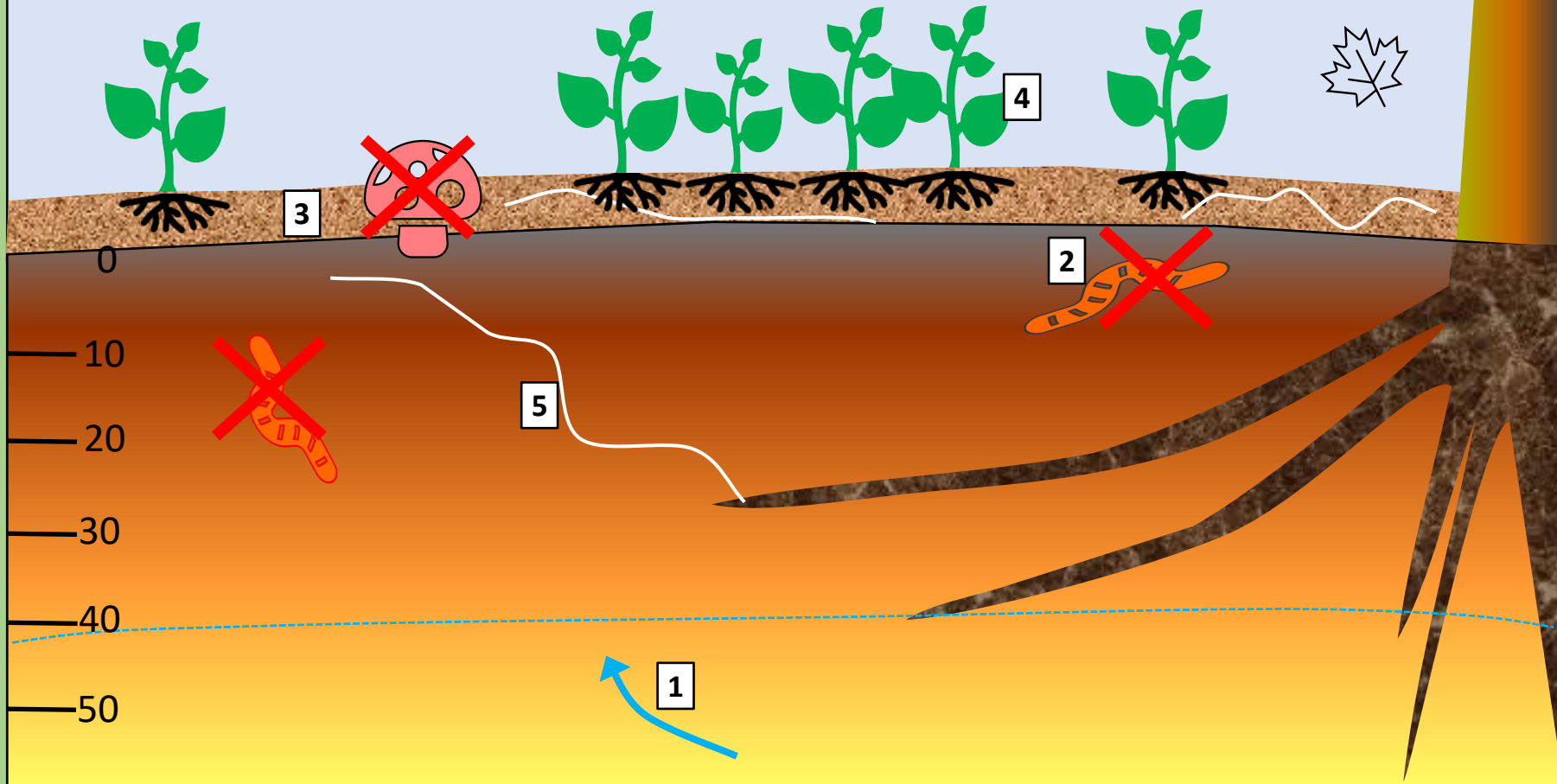

Moeilijk afbreekbaar blad: stilvallen cyclus

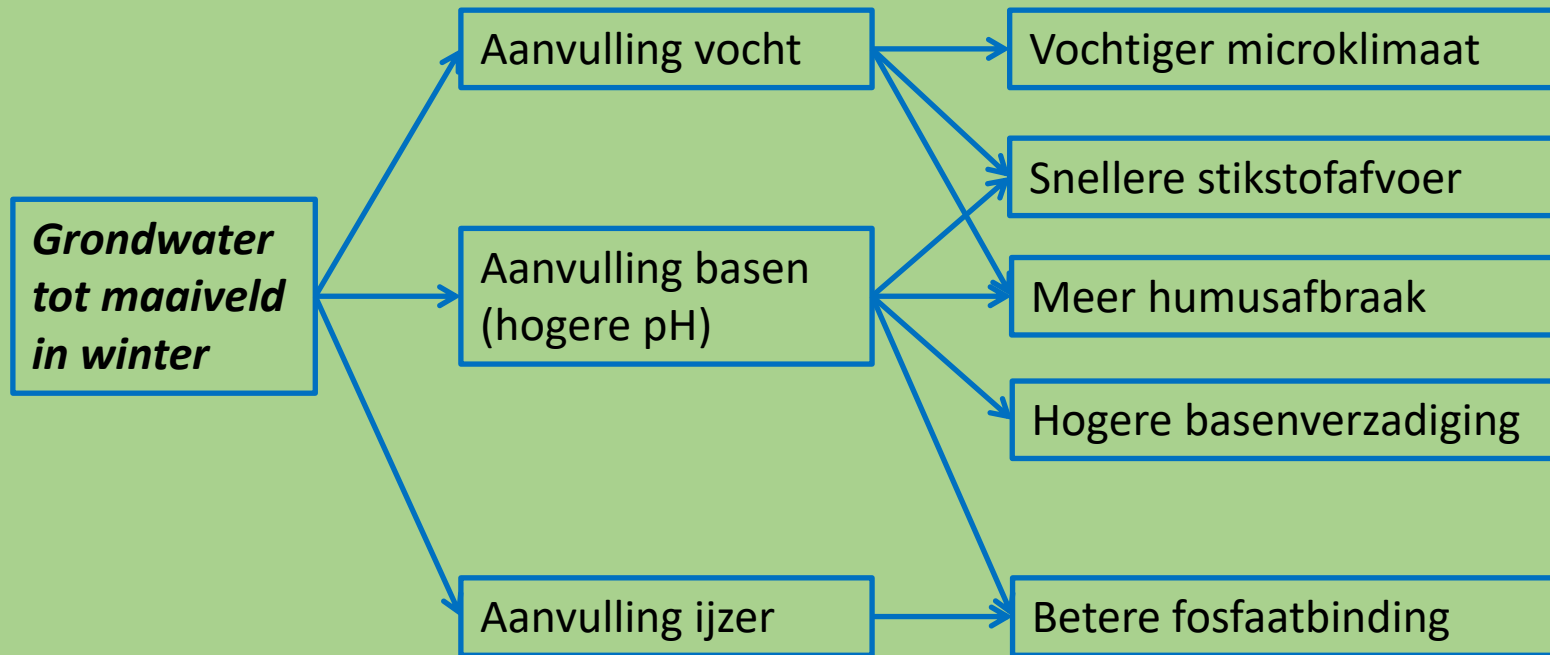

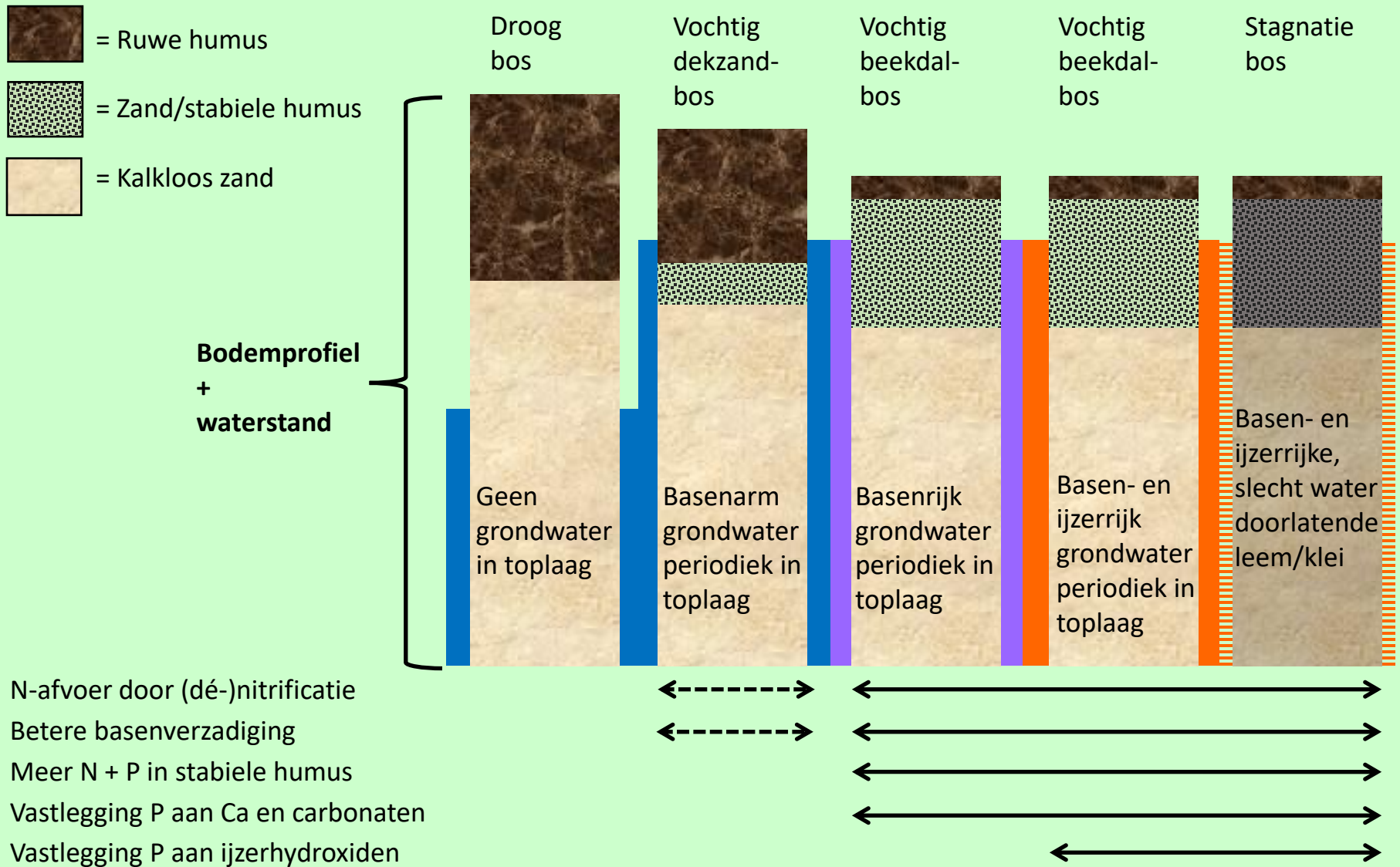
4: Stikstofdepositie + arm strooisel soorten + verdroging

- 1 = Geen aanvulling basen en calcium/ijzer om fosfaat vast te leggen -> fosfaatmobilisatie
- 2 = Verzuring bovenste bodemlaag -> geen bioturbatie, fosfaatmobilisatie
- 3 = Ontwikkeling dikke laag ruwe humus, met vrij fosfaat én stikstof, en beperkt bodemleven
- 4 = Zuurtolerante woekeraars in ondergroei alleen nog beperkt door lichtlimitatie

Vochtig bos: invloed grondwater

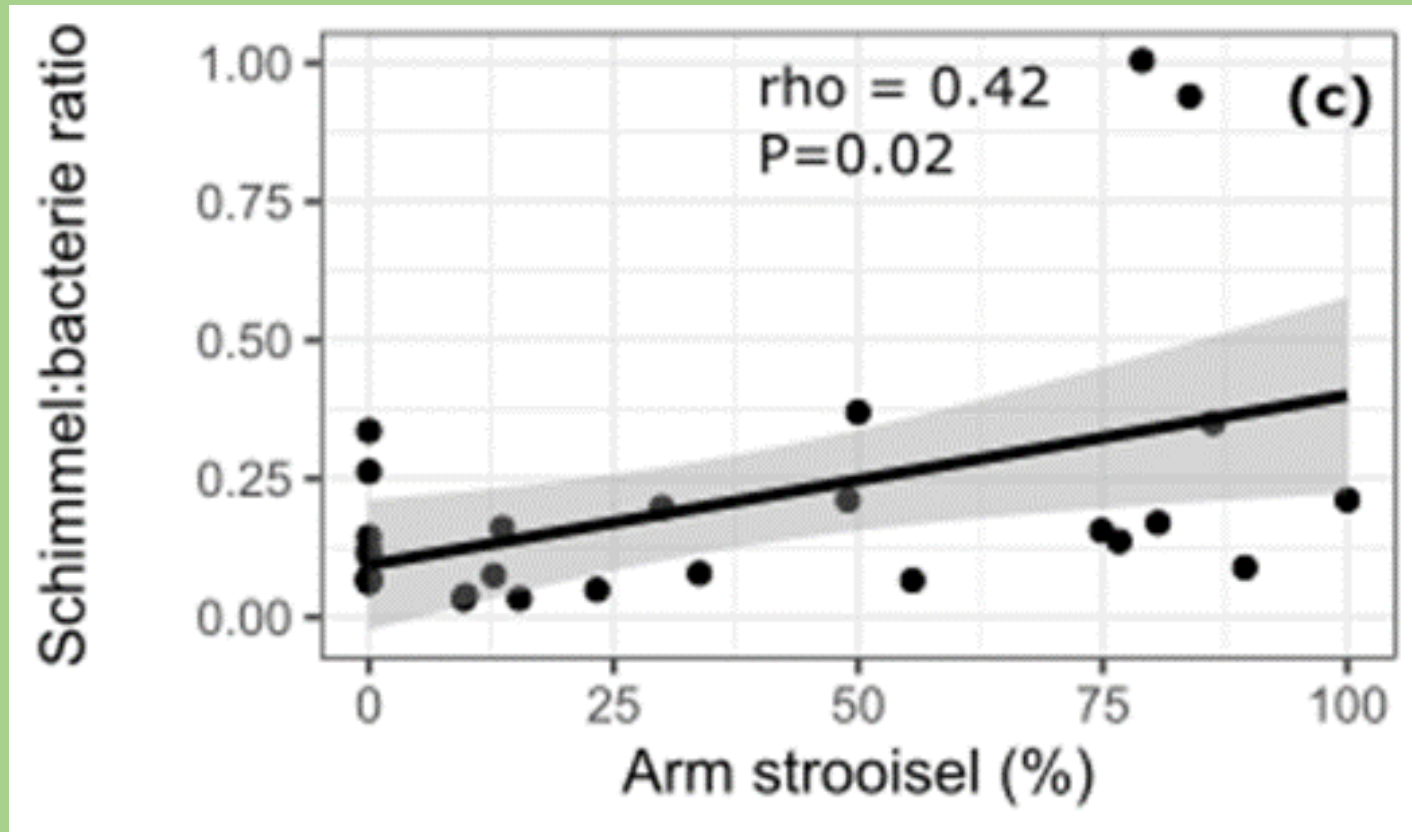

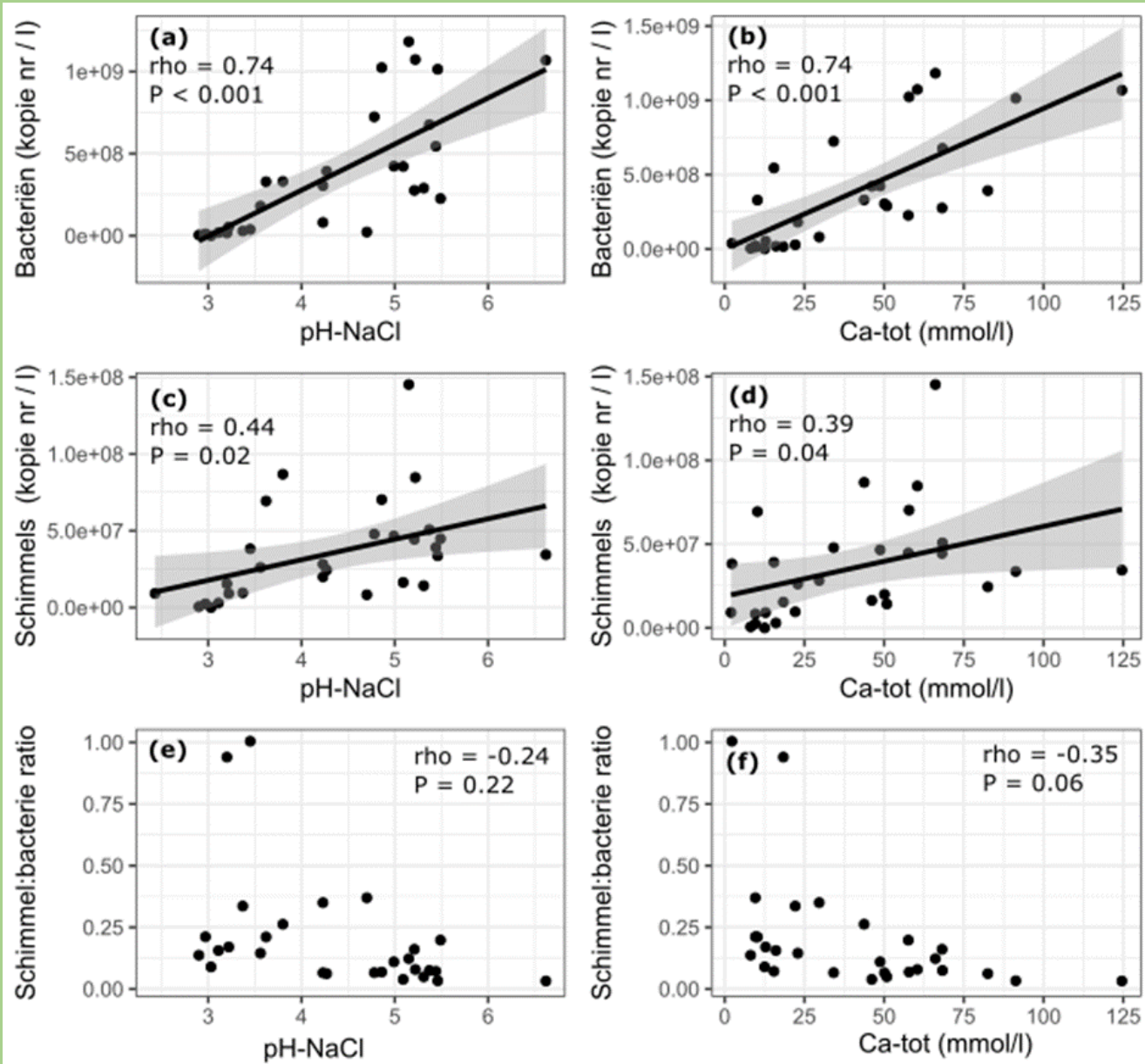
Vorming laag ruwe humus
=
zichzelf versterkend proces

- Humuszuren versnellen verzuring
- Door verzuring:
  - Afbraak langzamer en onvolledig
  - Bodemfauna verdwijnt, slechte menging
  - Afbraak voornamelijk door enkele groepen schimmels
  - Aluminium-toxiciteit → alleen zuurminnende flora
  - (tijdelijke?) fosfaatmobilisatie
  - In combinatie met N-depositie → verzuuring

microbieel bodemleven (DNA-analyse)

microbieel bodemleven (DNA-analyse)

Actuele problemen vochtig bos

- Boomlaag: teveel arm strooisel soorten of alleen wilg/populier
- Hydrologie: water in winter niet meer in toplaag -> verzuring
- Nutriënten: meer N door depositie en meer P door mobilisatie Ca-P (Fe-P)
- Langs beken afzetting fosfaatrijk sediment -> rietgras, brandnetel

Knoppen voor herstel

- Systeem-maatregelen:
  - Stikstofdepositie.....
  - Strooiselkwaliteit
  - Hydrologie
- Overlevingsmaatregelen:
  - Verwijderen humus/strooisel
  - Bekalken/steenmeel

Knoppen voor herstel

- Systeem-maatregelen:
  - Stikstofdepositie.....
  - Strooiselkwaliteit
  - Hydrologie
- ~~Overlevingsmaatregelen:~~
  - ~~Verwijderen humus/strooisel~~
  - ~~Bekalken/steenmeel~~

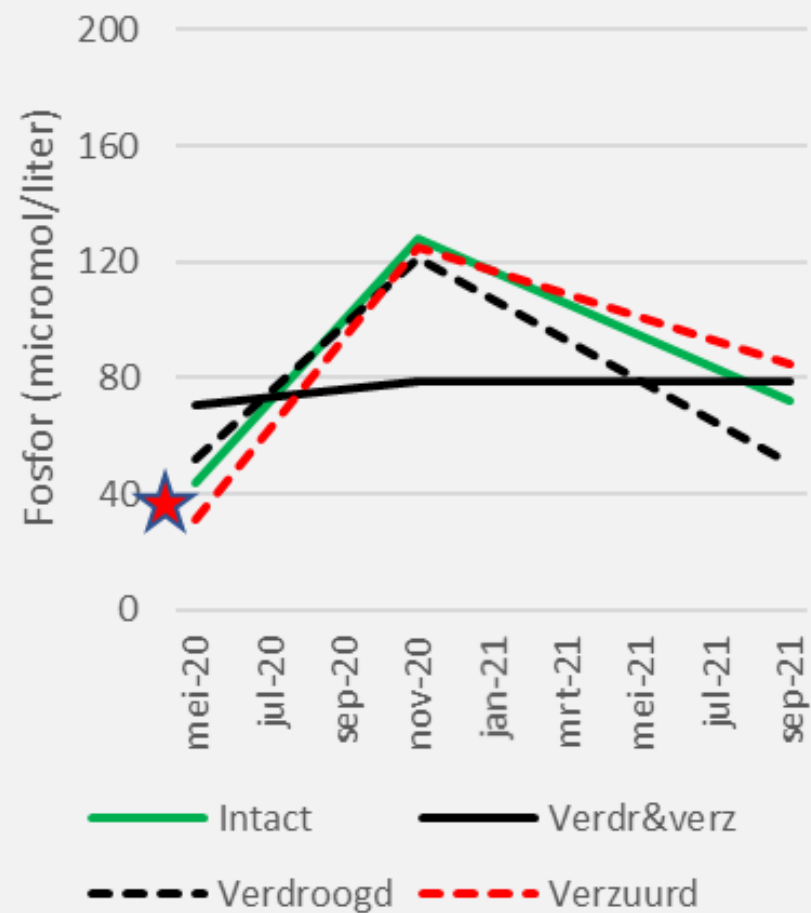
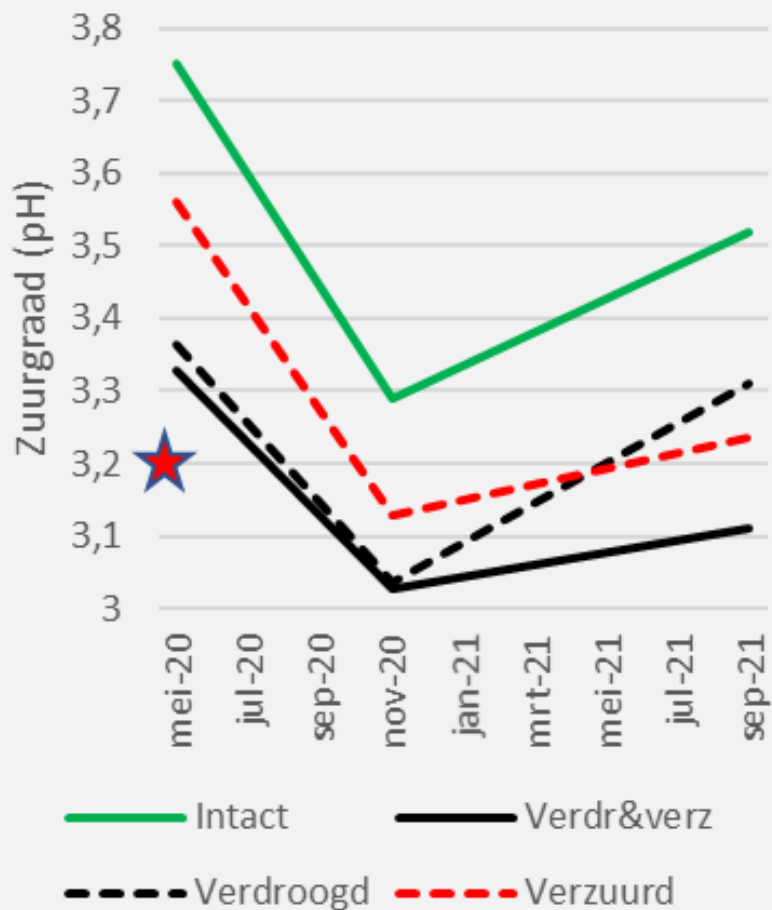
Transplantatie-experiment

- Zorgt de dikke laag zure humus voor problemen bij herstel van vochtig bos?
- Ongeveer 7 cm dikke laag humus/blad uit verdroogd Eiken-Haagbeukenbos Achter de Voort
- Verplaatst naar 4 gebieden, met in elk gebied:
  - Intact vochtig bos
  - Verdroogd vochtig bos met rijk strooisel soorten
  - Niet verdroogd, maar wel arm strooisel soorten
  - Verdroogd & arm strooisel soorten

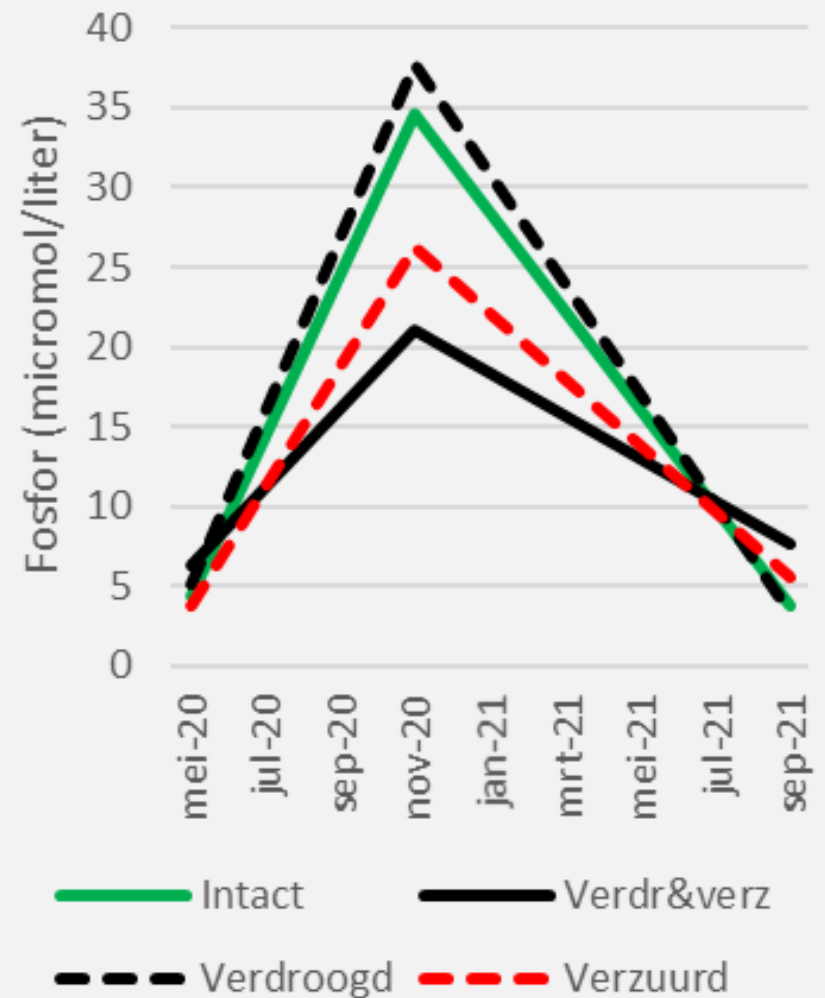
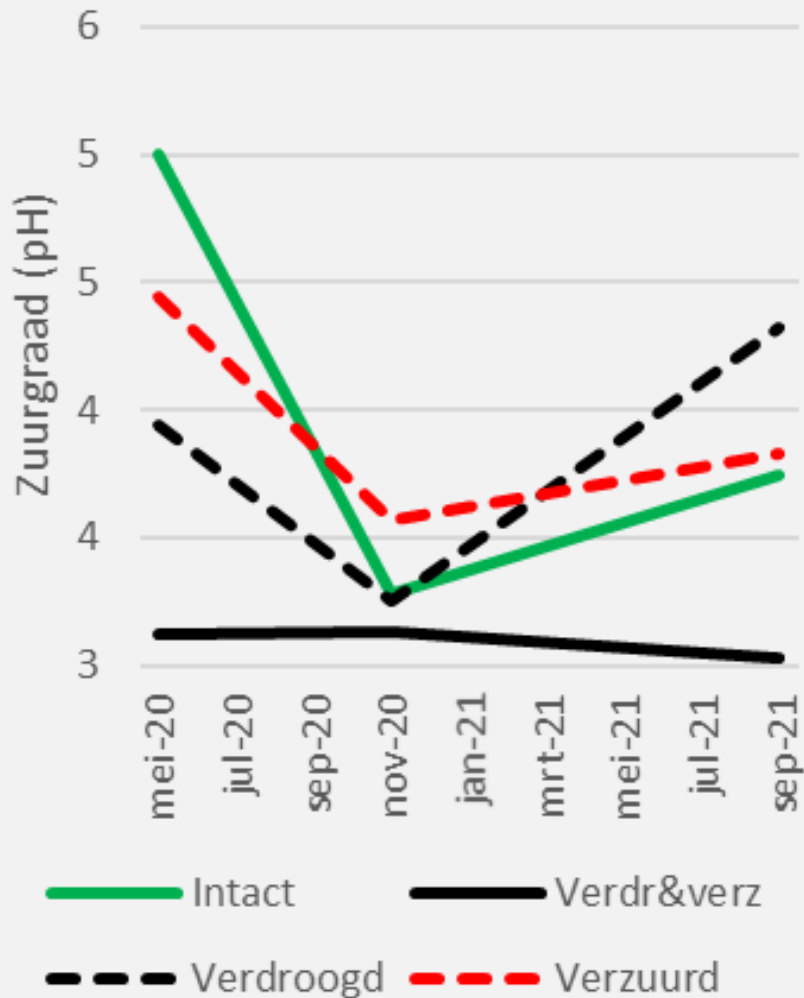
Transplantatie-experiment

Zuurgraad en opgelost fosfaat in verplaatste plag

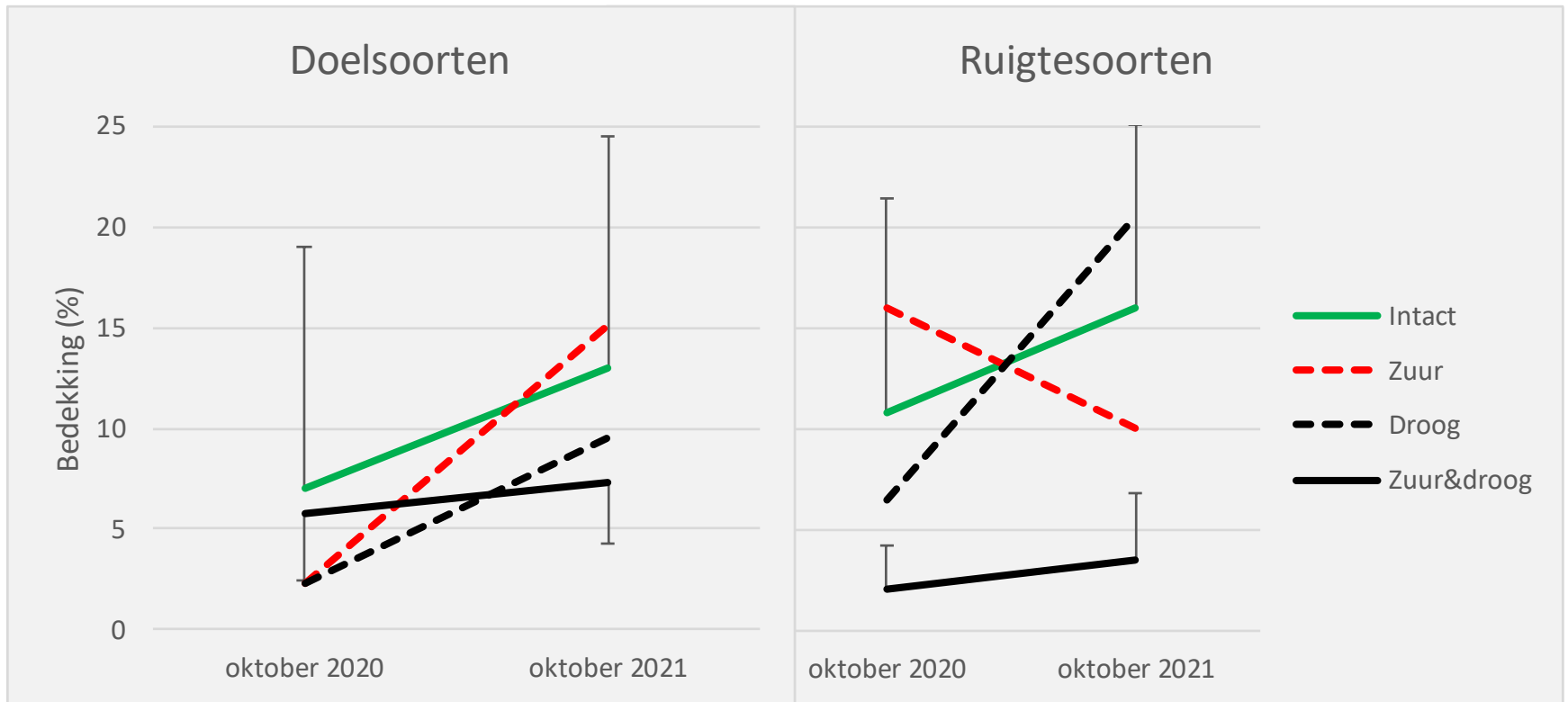
Transplantatie-experiment

Zuurgraad en opgelost fosfaat onder verplaatste plag

Transplantatie-experiment

Kolonisatie plag door bosplanten & ruigtesoorten

Conclusies

- Leembossen hebben gematigde voorraad voedingsstoffen, met matig hoge omloopsnelheid
- Alleen deelnemers aan deze kringloop kunnen over nutriënten beschikken
- Vrij N door depositie en vrij P door verzuring → verruiging
- Hydrologisch herstel & ingrepen in boomlaag zijn veel belovende herstelmaatregelen

Hierna: reserveplaatjes

1 Hydrologisch onderzoek

Achter de Voort (1), Lemselermaten (2), Snoeyinksbeek (3), Smoddebos (4), Kohkamp (5), Voorstonden (6), Willinks Weust (7), Bekendelle (8), Ulvenhoutse bos (9), Geelders (10), Scheeken en Boskant (11), Urkhovense Zeggen/Collse bos (12), Tongelreep (13), Malpie (14).